

Süküskuu
23. päiv
2008
Nummör
20 (164)
Leht mass erälde
ostõn 5 kruuni

UMƏ LEHT

V Ö R O M A A R A H V A U M A N K E E L E N L E H T

**Sügüsene ilmajutt
ilmavanaga**

Kae lk 2

**Haanimaast ja
haanimiihist**

Kae lk 3

**Ruitlanõ avitas riigieelarvõõ
rahha mano saia**

Kae lk 4

Mõnistõn tulõ teküs süküs

Ligembäl aol om Mõnistõ muusõumin Kuutsil tulõman kolm opipäivä põhikooli opilaisilõ. Alostõdas joba seo neläpäiv, ku peetäs lambapäivä. Lambapäiväl kõnõldas ja näüdatäs kõkkõ lambidõga kõüdetüt, pügämisesest nika ku kindidõ-sukkõ valmissaamisõni.

A tulõva nädäli kolmapäivä, 1. rehekuu päiväl om muusõumin linapäiv. Tetäs linatõid linnu kakmisõst nika ku rõiva valmissaamisõni.

Viil nätäl ildampa, 8. rehekuu päiväl tulõ leeväpäiv. Kõnõldas viläst ja tuust, midä viläst tetä saa. Tetäs leibä, saia, kohvi,

kamakäkke ja taari.

Linapäivä tetäs muusõumin joba 13 aastat, leeväpäivä 12 ja lambapäivä 11 aastat. «Huviliidsi om hulga: seokõrd piät tegemä 9. rehekuul lisa-leeväpäivä, et kõik är mahtunu», kõnõldõs Tulviste Hele. «Keväjäne kiviao päiv oll' nii pop, et olõmi taad käünü ka vällänpuul muusõumi mitmit kõrdo mängmän.» Tulviste Hele sõnno perrä tegevä nä ka väikumbit opipäivi ja muusõumi kolmõl ja poolõl tüütäjäl om tegemist nii hulga, et om joba lisajõudu mano vaia.

UL

Kangro-preemiä sai Vananurmõ Ilmar

Minevä neläpäivä and Võro maavanõmb Tuliku Ülo luulõtaja Vananurmõ Ilmarilõ kätte Bernard Kangro kirändüsavvuhinna.

Timahava sai Kangro-preemiä Vananurmõ uma vahtsõ luulõraamadu «Vii üle vii» iist.

Taa om edimäne setokiilne armastusluulõ kogo. Võro maavalitsus and kirändüsavvuhinda vällä 1990. aastast pääl, nime om preemiä saanu edimädsõ avvuhinna saaja perrä.

VALPRI LIINA

Latsiga perri kodo omma kehvän saisun

«Ma olõ peris šokin, kuis mi perre eläse: aho omma katski, pliidiist paistus tuli vällä, katskiidsi katussidõ all omma kausi,» kõnõldõs Võromaa latsirikide perri ütüsuse juht Kihulasõ Hille. Timä tüü om uman maakunnan üle kaia kõik elämise, mille kõrdategemises küsütäs riigi käest kodotoetust.

«Väega hulga om säänsit latsiga perri elämiisi, midä om vaia hädaste remonti, muido või kergele tulõkahi vai muu õnnõtus tulla,» murõhtas Kihulasõ Hille.

Riik lupa, et vähämbält nelä latsõga perre saava korda-tegemise toetusõs 2009. aastagal kokko 50 miljonit kruuni. Taotlusõ korjas kokko KredEx. Joba om arvada, et kõigilõ toetusrahha ei jakku: õnnõ Võro maakunnan om uma elämise kõrdategemises rahha küsünü joba inämb ku 80 peret.

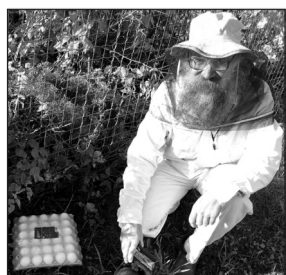
Kodotoetusõ küsümiisi võetas vasta viil nätäl aigu. Ütele perrele antas kõgõ inämb 160 000 kruuni. Ku latsi om inämb ku 8, sis kooni 320 000 kruuni.

Rõugõ vallan om kuus säänest peret, miä võisi kodotoetust saia, ja valla sotsiaaltüütäjä Grossmanni Maire ütles, et kõik tuud küsüse kah. Maire kirotas egäle perrele ka valla toetuskirä, a arvas, et kõigilõ rahha ei jakku ja tuu om kurb.

«Egäle perrele olõsi tuud rahha vaia,» arvas tä ja om nõun, et mõnõ perre elämine om iks väega armõdu. «Et ahi om katski, om viil veidü üteldü, mõnõl olõ-i ahjo ollaki!» tiid tä. «Samal aol omma tõsõ vanõmba hulga vaiva nännü, et hulga latsi mant tüül kävvü ja elämist kõrran hoita, õiglanõ olnu näid ka tukõ.»

HARJU ÜLLE

Esieräline kanapesä. Võro mesinik Toomõ Juhani löüd' uma aia alt «kanapesä»: kõik muna ilosalõ 5x6 aluse pääl pakit ja euronõudide perrä killega pääl katõd. Nüüt miis ei mõista, midä tetä: väärt kanatõug (kiä mõist nii kõraperädselt munnõ) vällä haudu, sünnipäiväortõ kütsä, karp prügü sisse sortiri vai pulbris tetä, nigu salarämiga tetti.

UL

Vana-Antsla latsõ saiva mänguplatsi

Mänguplatsi tegemise iistvidäjä Lätse Eerika vahtsõ mänguplatsi iin.

HARJU ÜLLE PILT

HARJU ÜLLE
yle@umaleht.ee

Vana-Antsla väikeisil latsil om põhjust rõõmu tunda – valmis om saanu näide mänguplatsi. Pühapäivä tetäs plats suurõ pannkoogipidoga pidolidsõlt vallalõ.

Mänguplatsi tegemise vidäjä

Lätse Eerika (26) sõnno perrä omma latsõ taad vahtsõ platsi suvi läbi uutnu, pallõ aviti esi kah ütlen, vidi näütüses liiva. Eerika teedä ei olõ Vanan-Antslan 40 aastakka latsi mänguplatsi olnu.

Nüüt, ku plats om valmis, om hää tunnõ tettüst tüüst ka vidäjäl hindäl. «Nüüt om joba midägi nätä, kats kuud tei suvel säänest

tüüd, midä nätä ei olõ. Nüüt om taa valmis,» om Eerika rahul.

Mänguplats om mõtõldu külälatsi jaos, kedä om ligi 30 tükki. Platsi pääl omma kiigu ja liumägi, saa lõuga tõmmada ja puutreppi müüdä roita.

Lätse Eerikal hindäl om kats tüütärd, noorõmb om katõ-poolõ, vanõmb kuvvõ-aastanõ. Õkva parra mängmise jaos. «Käümi

egä päiv mängmän,» kitt Eerika, kiä tüütäs Vana-Antsla kutsõkeskkoolin, om erivajadusiga latsi abioppaja.

Mänguplatsi tegemises anni rahha *Kohaliku omaalgatuse programm* ja Vana-Antsla inemise. Ka paigapäälidse firma ja valla-valitsus anni matõrjaalõ ja aviti platsi chitä.

Pästjämehe niisama ei mõlõda

PEEDOSAARÕ KAISA

Tõsõpäivä, 16. süküs-kuul kõrrald' Lõuna-Eesti pästmiskeskus kõigin uman 33 pästekomandon vallaliidsi ussi päivä. Oll' palgalidsõ tulõtõrjõ 89. aastapäiv. Käve kaeman, midä tegevä seol päiväl Põlva pästmiskeskusõ mehe ja sai jutu pääl Tigasõ Piitrega (37), kiä om Lõunõ-Eesti pästmiskeskusõ Põlva ja Võro pästmisosakunna päälilik.

«Säänest päivä om iks vaia ja kassu tuu seo kah. Kõnõlõmi, kuis palamist är hoita, midä tetä, ku olõt palamist nännü, kohe kõlista ja kuis kõnõlda,» selet' Tigasõ Piitre. Parhilla om tähtsä teema suitsuandur, miä tege hellü, ku midägi nakkas palama minemä ja päst niimuudu closit.

Viil om väega tähtsä, et sügüse, inne ku kütämä naatas, tulõs korstna är pühki ja kaia

üle, kas aho-pliidi omma õks kõrran. «Minevä nätäl oll' Verioral tego pühkmäldä korsnaga. Pliit ai sisse ja ku pästeteenistüs paiga pääl sai, oll' vanainemine joba põrmandu pääl pikäle ja kiirabi pidi tedä turgutama,» selet' Tigasõ Piitre.

Miä juhtus sis, ku Verskan ja Kanepin pästmisammõt är kaotõdas? «Juhtuma nakkas sis pallõ. Pästemassin sõit keskmädselt kilomeetre minotin. Taa perrä saa egäüts vällä rehkenä, määndse aoga pästeteenistüs pääl kõlistamist paiga pääl piäs jõudma. Näütüses ku Verskalõ kõgõ ligembäs jääs Rāpinä komando, sis tuu vahemaa om 25 kilomeetret ja verskalasõ piät 25-minodilidsõ sõiduga sis rehkenämä. Ja midä edesi piiri poolõ, toda hullõmb. A tuu ao pääl tutt maja nii maaha palla, et õnnõ vundament jääs perrä,» kõnõl Tigasõ Piitre.

Tüümiihiga Põlva pästmisosakunna murõht ei olõ.

Om vanno olõjit ja egä aasta tulõ iks noorõmbit ka pääl. Kõgõ noorõmb tüütäjä Põlvan om parhillatsõl aol 22-aastanõ.

Ku tulõtõrjuja tulõ ei kistuda, sis nä opva. Ei olõ määnestki kaartõ mängmist ega televiisori vahtmist. Pääl õpimisõ om vaia ka pästmisammõdi maja ümbre kõrda hoita – murro niit ja muud säänest tetä.

Latsõn Tigasõ Piitre tulõtõrjujas saia es taha, sis oll' suur himo eläjätohtriis saia. A saatus vei tä tõsõ tii pääl ja nüüt om Piitre tüütänü pästmisammõtõin jo 18 aastat. «Avvolinõ ammõt om, ka pästeteenistüsen pästetäs eläjit,» kõnõl tä esi.

Miä om olnu kõgõ nafa-kamb lugu, miä juhtunu om?

PEEDOSAARÕ KAISA PILT

Tigasõ Piitre om Põlva ja Võro pästjide päälilik.

Ütskõrd oll' üts liinamiis pästmisammõtõihe tulnu ja ütelnü, et üle tii põllu pääl om toonõkurg joba terve päivä üte jala pääl saisnu. Et mille ti avitama ei lää, äkki om elläi haigõ. Sis selectivä pästjämehe är, et toonõkurg saiski üte jala pääl...

Eelmäidsin katsan Uman Lehen kirotimi vana Võromaa kihlkundöst. Nüüt, ku kihlkundölö tsöör pääle sai, teemi tutvust viil üte ilosa maaga Võromaa seen. Tuu maa om Haanimaa.

Haanimaa ja haanimehe

PEETSALU ERKKI

Tuus aos ku Balti ijä-paisjärvi 10 221 aastakka tagasi kohinaga alla vii läts, olli täambädse Haanimaa korgõmba kotusõ jo neli aastatuhandõt ijäpudru seest nõnnapiteh vällä kaenu. Tuuperäst vöi haanirahvas ilma kahtlusõlda üldä, et Haanimaast um kõik Eestimaa algusõ saanu.

Kaños piät ütlemä, et põlitsist rahvist ja vannost tarkuisist olõ-i täambädse palfo perrä jäänü.

Tuuperäst saa Haanimaa ütes väärtuses kimmähe pitä tuud, et läbi aoluu um tä olnu veeremaa ja tuuperäst um Haanimaa luudus ütch Haanimaa inemise elokõrra ja arvamiisiga peris vanaperäne püsünü.

Aoga um luudus ja inemiisi elokõrraldus Haanimaal muutunu loomuligumbalt ja um välästuult veidemb mõotuisi saanu ku tõisih paiguh Võromaal vai terve Eestimaa pääl.

Tuust tulõ ka haani keele vanaperätsemb kõla võro keelega kõrvuusi kaia, tuust ka põlitsidõ haañlaisi kah-rutsõmb olõk ja tahomatum suhtuminõ muudsa elo rööghüüsihe.

Haanimiikki pinokoda.

Päiv paistus kõigilõ

Haanimaal um elet tiidmisega, et päiv luu kõrra, kuu and mõttõ. Tuli um clo alos ja vesi elo läte.

M a a ja mõts u m m a k õ g õ süüki ja varjo andnu, naist kõigist tulõ edimädsch järekkõrrah luku pitä. Päiv paistus kõigilõ üttemuudu ni õnn hoit sinno, ku sa esi õnnõ hoiat.

Olõ-i vaiht, määndse kuupäävä um kiäki valinu uma aoarvamisõ algusõs vai määndse usoga läbi clo ast.

Hääd läbisaamist luudusõga, ka timä silmäle nätä ja nägemäldä olõjiddõga, peetas seoh nukah täambä ka tähtsäs, selle et meil õgalütel um tah uma ülesannõ.

Lämi hanilõ

A kuis Haanimaa nime sai, mõistva ka tiidjämbä inemise õnnõ arvada. Üts variant um sääne. Toonahavva, ku rändrahva ummi käüke pääl vahtsit põhapuulsit maid tundma opõ, and seo nuka tundrakasvõga korgõmba näile hulga andõ ja tuuperäst oll tah kõgõ hää veidükese aos paiga pääle jäiä.

Haani korgõmba viisilmäkeisi ümbre oll tuul aol hulga hannõ. Inemine ronõ õks ja jäl parhillast Iskna ojja piteh mäkke ja tull siia nukka noid tsirkõ püüdmä. Tuuperäst hõikis inemise sakõstõ «Lämi hanilõ» ja pikäpääl jäi hannõ jahõmisõ paigalõ Hani, ildamba Haani nimi külge.

A ku Iskna ojas kõnõlda, sis näütuses Kütioro vanõmba inemise kutsva tuud täambädse ni Haani ojas

«Pojakõnõ» avitas nuurtpõlvõ miilde tulõta.

ja ütles, et org naas kunagi Hanijärvest pääle. Oll taa

Haanimaa.

nimelugu no täpsele nii vai kuiki tõistmuudu, olõki-i tähtsäs, selle et Haanimaa kand umma nimme avvoga edesi.

Haanimiisi tiid umma väke

Ei olõ vast väega võlss, ku üteldä, et haanimiisi tiid umma väke – tiid Haanimaa väke. Tuuperäst umma ka põlidsõ Haanimaa väärtüisi kandva mehe loonu Haanimiikki nõvvokua, et ütch avita rikka perändkultuuriga Haanimaa vahtsõlõ heränemisele. Nõvvokoda korjas ja jaga kogõmuusi, et eloh hoita ja edendä hindä jaos majapidämist, haani kiilt ja kombit, käsitüüd ni traditsioonilist elokõrda.

Haanimiikki nõvvokoda pand rõhku luudusõ hoitmisõ pääl, pühäpaiku hoitmisõ ni vahtsõstegemise pääl. Tähtsäs peetas nuuri ütchhaardmist kõigi tegemiisi man. Nõvvokoda um sisse käünü ka Haanimaad tutvastegijä matkaraa Imärada, midä piteh vöi õga huvilinõ kuuu haanikeelidse saatjaga paiga luudust ja perimüisi otsma minnä.

Kuuhtüü naabridõ ja mõttõvelitsidega um ka tähtsäs. 2005. aasta hainakuuh kirodi Haanimiikki nõvvokua ja Seto Kuningriigi kroonikogo volimche alla katõ muistidsõ naabri Setomaa ja Haanimaa vastat-

sikudsõ tunnistamisõ pakti. Nõvvokoda um alostanu lähkümbide suhtidõ sissesäädmist ka liivlaisiga ni um valmis kuuhtüüd tegemä kõigi tõisi rahvidõga, kiä pidäse ummi juuri, kiilt ja kultuuri tähtsäs.

Legend Haanimaast

Haanimiikki nõvvokua iistvõtmisõl sündü kuuhtüüh kunstnik Margna Epuga «Legend Haanimaast ja Ilmasambast», miä näütäs haañlasõ silmi läbi maarahvalõ tähtsät «seo ilma» tegünemise luku. Võimsidõ saarõplankõ pääl maalit legend kõnõlas inemise edimäisist ja kõgõ päämiidsist väärtüisist, hääst läbisaamisõst luudusõ ja kõgõ luuduga.

Nõvvokua tegemiisi takah um haañlaisi tundminõ, et ütch väiku, a vaimu poolõst suurõ põlisrahva ja -kultuuri edesimine ilma, koh kõrrast inämb muutusõ tähtsäs kraami kokkoostminõ ja üleilmastuminõ, kand laembat tähendüst.

Seoh sõnomih um edimäne tiidmine, miä muutus kõrrast tähtsämäs õgalõ inemisele õgah ilmakaarih.

Muistidsõ Haanimaa piire sisse jääs ka tükükene täambädse päävä Rõugõ ja Vahtsõliina valda.

Ütelüs, et ku Haanimaalõ olõ-i trehvänü, olõ-i põlist Võromaad ega Eestimaa sündümise kotust nännü, um kõigildõ õigõ.

Haanimiikki nõvvokua päävänõmb Hollo Agu.

Tegüsä haani naasõ

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

Ku haanimehe käävä mitmõl puul hinnäst näütämän ja kõnõlõman, kuis nä umma kiilt, kultuuri ja kombit hoitva, sis haani naasõ tegevä tuudsamma vaikset ja kimmält.

«Uma kodokultuur om avvu seen, tuud tulõ hoita,» ütles Suurõ Munamäe kohvigu pernaanõ ja Haani kooli majandusjuhataja Torbi Lea (46). Lea pidä Plaani kandin Piipsemäel tallo ja om joba aastit avitanu Haani kandi koolilatsil-nuuril suvõl Munamäe tornin tüüd saia.

Muidõ olõki-i säälkandin naistõrahvilõ suurt tüüd paku: egä kotussõ pääl om inemine olõman ja kotus saa vabas sis, ku tüütegejä är pensioni pääl lät.

Lea om uma kimmä kotussõ löüdnü ja parhilla olõ-i tal määnestki himmo liina tüüle ja ammuki elämä minnä. «Liinah om koolih käütü külh ja eski tüüd tettü, a nüüt olõ-i säänest mõtõtki tulnu,» selet Lea.

«Haani kandi inemisele um umanõ, et võõrast asja umas ei võeta ja ku võõras tulõ, sis um timä vasta veidikese tõrjuv hoiak,» arvas Lea ütch põhjusõs, mille säälkandin om uma kiil ja kultuur seoniaoni häste alalõ püsünü. Illos, putmalda luudus om Lea meelest uma kodokandi man iks tuu kõgõ ilosamb ja parõmb asi.

«Haani naasõ omma rohkõmb kodotsõmba, kombidõ hoitminõ käü rohkõmb pereht piten,» om tähele pandnu turismioppaja Vecroja Eda, kiä om Haanimaal elänü viimädse 12 aastakka (peri om tä Rõugõst).

Haani naasõ umaperäs om Vecroja Eda meelest rahulinõ olõminõ ja hää nafasuun. Nuu umahusõ omma kimmäle olõman Saarõ Helgil (43), Hartsmäe luudusõtalo pernaasõl. Helgit teedäs tuu perrä, et tä küdsä hääd leiba. Hartsmäe talo leiba (rosinidõga vai ilma) omma talosõõgi-sõbra iks laatu pääl maitssa saanu. Tuu vii keele alla ja ostõtas kipõlt är, a

Saarõ Helgi näütäs leevätegemist.

suurõmbat leevä-äri taha-i Helgi ajama naada – olõ-i talotõie mant säänest aigugi.

«Saatus om sääne ja liinello kujotagi-ette,» kõnõl Helgi tuust, mille tä päält kuuli tagasi kodokanti sai (Helgi sünü-kodo om Tsiamäel, mõni kilomiitre Hartsmäel).

Uma eloga Haanimaal om Helgi rahul. Kõgõ parõmba asas pidä tä tuud, et om löüdnü mõtõseldsilidse, kellega tä om löüdnü hinge- rahu ja saanu arõnõda ütch tsihin. Tuu om timä tõõnõpuul Hollo Agu, Haanimiikki nõvvokua päävänõmb.

«Üts jago Haanimaa legendist.

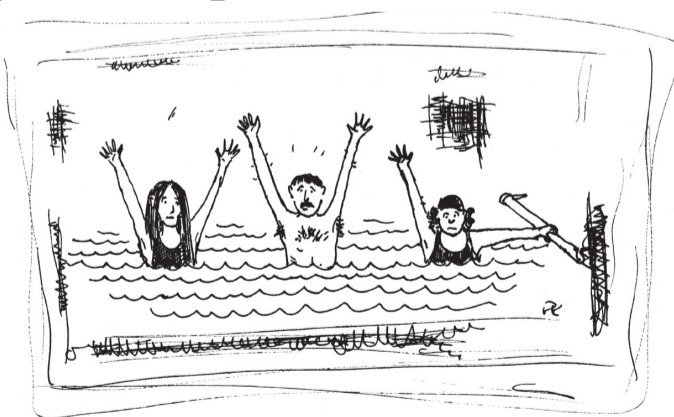
Hinge ja iho poolõst noorõmbas!

RIITSAARÕ LAINÕ

Tuulsamal pääväl, ku latsõ astsõ vahtsõst üle kooliläve (et naada jäl tarkust takah ajama aasta otsa), saimi mi, pensionääri, naada umma tervüst parandama: mi keeli Kubija pedäjide all ehk peenembähe är üteldä «sanatooriumih».

Kes mi olli ja kostkandist peri: Mehkamaalt oll õkva kats naist, Aino Singa küläst ja Aime Sarust, Renata oll tulnu Maaristast ja Kalle Antsla liinast, a Eha oll peris lähkusest Väimälä mõisast Pargi tee uutlast. Viil oll Elvi Paganamaalt ja mi, Laine ja Ülo Paidra küläst.

Meil kõigil oll tuu tsiht võet, et noid elopäivi, mis Jummal om meile lubanu, kergembä vaivaga müüdä saata. Et es pidänü noid tablettõ vai keemiät nii palfo sisse niildmä. Säändse

KOHA PRIIDU TSEHKENDÜS

ilmaga nigu om, vala vihma jo mitu nädalit, omgi paras aig ja kõigilõ haigilõ miilt piteh tsipakõsõ hinnäst ravitsa ja puhada.

Ravist nii palfo, et tetäs iks neli protsõduuri egä päiv, egä rohkõmb olõki-i vaia – pääl noid olõt jo väega väsunü.

Üts noist oll ka basseinih võimlõminõ. Sääil omma

vii sech survõga juu, ütch iks kõvõmb ku tõnõ. Üts toukas kasvai pikäle, ku torost kinni ei hoiä. Üts naanõ ütlet, et ei mõista uijo, et ku pikäle toukas, sõs timä upus õkvallt är, ja hoitsõ kõik aig iks torost kinni. Tõsõ lubasi tä iks inne pistü nõsta, ku tä uppuma nakkas. Kõigil olli näo naaru täüs – naarinõ om jo kah tervuses!

Mi teimi uma kolmanda kõrra rahvaga kokkosaamisõdagu, egäüts selet umast elost. Tõsõ küssevä küsimüisi ja saiva vastussit kah.

Kõik seo tervüseparandaja rahvas tennäs kõiki seo osakuna tüütäjit ja päätohtriprovvat Hageli Kerstit, kes pandsõ iks mi ravi paika. Kõõgi poolõ päält tulõ kokatädisit kittä, kes tegevä häid krõnglit, ku tellit.

A Võromaa rahvalõ tulõ õkva üteldä, et tulkõ iks Kubijalõ umma tervüst turgutama: saati õkva hinge ja iho poolõst palfo noorõmbas!

Midä vahtsõt ja esieralist Sukka seo süüks juhtunu om?

Tan om kats juttu, kon kirotdas asjust, miä omma seo süüks kirotaja ello muutnu. Ku Sul kah seo sügüse mõni sääne esieraline juhtumine om olnu, kirota tuust julgõlõ Umma Lehte. Parõmba jutu trükimi är!

UL

Kassipoig latsõ iist!

Näi ilda aigu pilti vafoipaiga puurin armõdu olõmisõga kassipoigõst, kes õkvallt küsse hinnäst vällä laskma. Kes võtasi noid kaharidõ vuntsõga eläjäkeisi hindäle kodo lemmikeläjäjs?

Misjaos? Stressi är võtma! Mi naasõga valitsimi vanutsilpäivil latsi käest, kellel olli imädsel kassil poja, ütch esädse kassipoiga vällä. Vällanägemise poolõst om kassipoig õkvallt sääne, mis meile väega miildüs.

Inemisele om jo Jumala puult ette nättü kellegi iist huult kanda ja hellütä kah. Latsõ omma hindäl jo pesäst vällä lännü ja mille sis ei nuurtpõlvõ viil kõrd miilde tulõta. Ellä kõik rõõmu ja murrõ «pojakõsõga» ütch (taad mõtõt pallõl mul naanõ kimmäle är nimmada).

Nüüt eläski mi ütine «pojakõnõ» liinakortõrin uman kassimajakõsõn. Süü krõbuskit, tege trikke ja tükis kässi-jalgu külge mängmä.

MANDLI SULÕV

Tohtrõlugu

SÄINASTI ASTA

Eite-taati (eks mi nä esi olligi), tullu Põlva kanti elämä ja naksi kortinat remontma.

Es olõ ilmahki mere veereh käünü ega säääl lämmä liiva pääl peesütänü. Märgoti sis mere ja liiva õkva vahtsõh kotoh sängü ette tuuva.

Tuu jaos es tulõki pallo vaiva nätä – telli vällämaalt pilditapet, kleebe saina pääle ja ku sängüh pikutat, olõtki nigu palmisaarõ pääl!

Tullf sis eidel mõtõ vetsumajast kah meri tetä. Tuu jaos värvitäs alomanõ osa vetsust tummõsinitses, päälmane taiva jago helesinitses. Üte saina pääle kleebitäs suurõ delfiini, tõistõ saina mere kotsilõ kajagu (mõnõ külälise meelest paistu nä rohkõmb külh tuvi muudu).

Prill-lavva kaasõ pääl ujosõ delfiini, a kaasõ all naard delfiini-mammi hädä-tegejä üle. Saina pääle merre, tummõmbahe jakko, värvitäs viil mõnõ kalakõsõ ja vähä. A ussõ pääl ujos

PLATSI LIISO TSEHKENDÜS

illos luigõpaar.

A mere põhah piät kivi olõma. Naid kivve tahtsõ pernaanõ viil kõgõ rohkõmb. Kivve tulõ jälki vällämaalt telli. Lõpus sai kivi kah vetsu põrmandu külge kleebitüs. Taadi jaos om saina pääl muusigamassin, et tähtsã

uudisõ kuulmalda es jäänü. Taat tarvif potimõnusid veidü kavvõmb.

Suurõst remondist jäi pernaanõ haigõs. Pikuf külh tagatarõh eksootilidsõ mere veereh, a õgalt puult iks mugu valutas – külh rindo alt, külh sãlast, külh kusõmahã

dã, soolõ kah ei taha tüütã: hoitva kõtutuult kinni.

Es saaki muud ku lãts Põlvahe tohtrõ mano. Kai-vaas ummi häti perretohtrilõ. Tuu kopuf siist ja säääl, kai eidekeist alt ja päält ja lõpus saaf ravialodsõ kiiri ala. Röntgen näüdãs, õt sãlgruuds om kõvvõr. Ultrahelüaparaat jälki, et kura neeru seen om liiva ja sapipõis om kivve täüs. Tohtrõ sõs selef eidekesele: «Puusa- ja põlvõvalu tulõ kõvõrast sãlgruudsust, tu surb närve pääle – vaia lõigada. Sisemãdse valu sãlä seeh tulõva neeruliivast ja ku nä muutusõ kivves – sis tulõ opilõ minnã.» Tuu pääle naas mammi hallõlt ikma: «Jummal hoitku! Kivve ja liiva ma külh tahtsõ, a tuud ma joht es taha, et esi näid täüs olõ. Vist suuvõs veidü pallo jah. Hãã viil tuugi, et ti minno vähãga ei hirmuda.» muutu mammi miil parõmbas. «A lõikamisõ las uutva viil. Inne ku väidsega vehkmã naatas, piã ma viil uma tõsõ tarõ Austraalias tegemã!» ohas eidekene.

Ivaski Alberti jahijutt

Alberti poja Aadoga olli ma sõbõr ja vahepääl võeti minno kah ütch, ku nä lähküle mõnõ matka teivã. Meile, pois-kõisilõ, ollf tuu suur seiklus: lubati vahepääl esiki püssã vai spinningut kanda.

Albert kõnõf meile tihtsãle mõnõ jahijutu. Üts jutt om miil-de jäänü, kuiki tuust aost om müüdã umbõs kuuskümmend aastat. Muidoki ei mõista ma nii ilostõ kirota ku Albert kõnõf, a ma iks proovi.

«Herrã peivã jahti. Saaki tuu päiv es olõ, kuigi mõtsavaht vidi näid häid paiku piteh.

Sis tullf herril iso märki laskõ. Mõtsavaht valõ üte rããbãgü kuusõ. Herril olli tuul aol viimãdse pääl püssã

ja suitsulda roho.

Pãäle ekã laskmist joosiva nã kuusõ mano ja nãütsivã iks tõsõlõ nãpuga haavli jälge, et nãet, siia lãts ja siia om trehvãnu.

Sis sai nãil vilãnd ja naksiva mõtsavahti painama, et proovi sa kah. Tuu ai tagasi, et tãl vana otsastlaati püssã ja esi ka vana.

Herrã es anna perrã ja sis vana astsõ mõnõ sammu kavvõmbalõ, kost herrã lasi, ja andsõ paugu. Et tãl olli suidsuga roho, sis ollf puul mõtsa suitsu täüs.

Ku suits lakja lãts, sis ollf meetri jago kuuskõ koorõst puhas mis puhas.

Sis astsõva herrã kodo poolõ ja nãil olli kõigil pikã não pããh.»

VESPERI SULÕV

Leevãtegiã

1950. algusaastil kasvatõdi Eestimaal vinne põllumajandusõ programmi perrã suuri maalahmakidõ pääl kolhoosõh ja sohvoosõh kivvu-linna.

Tuu põllukultuuri tüütlemises ollf vãega pallo inemise-tüüd vaia. No sis mãrge või-olla iks vinne insinõõri tollõ lina kakmisõ jaos kakmisõ massina vãllã.

Nuu massina joudsõva Eestimaalõ MTJi kãtte 1952. aasta suvõl. Mõnõ massina tulliva ka Rãpinã MTJilõ. Üts noid massinõt panti sis tüüle Rãpinã rajooni «Rahvastõ Sõprusõ» kolhoosi Peipse viirde, koh ollf veidemb inemiisi tüüh.

A tuu kakmismassina tüü-technologia ollf õigõ keerolinõ, massina juht pidi vãega hãste tiidmã ohutustehniã

nõudmiisi. Noidõ nõudmiisi vasta es tohe sukugi essü.

A Rãpinã MTJi traktorist, kiã tollõh kolhoosih tüüf, hooli õs noist nõudmiisist ja sããdse massinat kohapããl, ku tuu tüüf. A massin tõmmaõ mehe jala vahelõ ja murdsõ luu purus. Õnnõtuspaika kutsuti tohtri ja tuu nakaõ tüüõnnõtusõ akti kiro-tama. Kússe traktorist kãest nimme: «Mis su nimi om?»

«Leevãtegiã.» ütelf traktorist. «Ei, ma kússe su nimme, mitte ammõtit.»

«Leevãtegiã!» ollf viilkõrd vastus. «Ei noh, ma kúsü iks su perekunna nimme!» sai tohtri joba pahatsõs.

«No kurat, LEEVãTEGIJã omgi mu perekunnanimi!» põrof vika saanu traktorist viil vihatsõmbalt vasta.

JÕKSI ADO

Lipp lipi, lapp lapi pääl

Ma mõtlõ tuu riigieelarvõ pääle ja mõtlõ, midã ma esi ku kodanik saasi tetã, et riigi saisi veidukesegi parõmbas lããsi.

Kõgõpããlt tulõ mul juuma naada. Aastan jõvva ma 100 liitrit viina ãr juvva, rahan tege tuu umbõs 14 000 kruuni, mink pããlt saa riik aktsiisi veidukesega pããlt 8000 krooni.

Suitsu piãt kah rohkõmb tegemã: parhilla lãtt pakk pããvan, tulõ pããvanorm kolmõ paki pääle nõsta. Aastan kulusi mul sõs 1095 pakki suitsu, mass tuu mullõ 30 000 ja aktsiisi massa riigile paki pããlt umbõs 20 kruuni ja aastan saa riik jälki 22 000 hindãle. Kokko tege seo mu puult riigile 30 000 kruuni.

1 340 600 inemist om parhilla meil rahvaarv, puul miljonni nãist õks jõvvasi mukka sammu piã. Nii saasi riik aastan 15 000 000 000 kruuni eelarvõmulkõ kinnitõpmisõs. Seo om nii suur summa, et ma ei mõista tedã lukõki!

Aktsiise saa viil mano tetã! Sissehingãtãvã õhu seen om 78% lãpãsnikku, 21% hapãsnikku ja 1% argooni. Viil om sissehingãtãvã õhu seen kokko alla 1% neooni, heeliumit, krüptooni, vesãsnikku, ksenooni, radooni, CO₂. Mille tuu inemise jaos ilma rahalda piãt olõma? Argoon om vããrisgaas, neon, heelium ja radoon niisama! Sinnã saanu aktsiisi mano puuki ja inemise kãest

Tossu Tilda pajatusõ

Juuskminõ

Vanataat tekõ televiisori valla. Pilt nãüdãs juuskjit. Mitu päivã ollf jo juttu olnu, et Hiinamaal tulõ paraolümpiã. Tuuperãst ütelf vanataat umalõ tõõsõlõpoolõlõ, et paraolümpiãt nãüdãtã. Ja jäi juuskmist vahtma. Tuu taat ollf ülepiã vãiku jutuga.

«Vanamiis, mis sa porrat: nãet sa, ku kipõlt nã juuskva! Nã olõ-i jalust vigadsõ.» vaiõf eit vasta. Tã es taha iks vanataati periselt kah ãr pahanda, pikkã aigu ütlen elãmine ollf tedã opanu, et piãt diplomaat olõma. Tuuperãst ütelf eit taadi rahustusõs: «Jalust ei olõ vigadsõ muidoki, a või-olla nã omma hoobis pããst lãmmã!»

Perãn tullf iks vãllã, et kummalgi es olõ õigus. Ollf ütõ muu juuskminõ, midã pildikastin nãüdãti.

Sugulasõ

Kamp vanõmbit naistõrahvit sõidi hummogu Vilja uulitsast

üüpããvãdse lõõdsu-tamisõ iist veidukesega rahha võtta. Kümme kruuni päiv, tuud ei olõ jo pallo? A eelarvõmulkõ saasi ütlen pããvan mano 13 406 000 kruuni. Ja massat sis, ku teedüsespapõr kodo tulõ, kohe om kirotoõ, et ku ti umma võlga ãr ei massa, piãmi ti jaos hapasnigu kinni kããndmã.

Mille tuu pilt, midã inemine lãbi ummi silmi nãge, tãlle mitte ku midãgi ei massa? Ümbretsõõri om jo riigimaa, taivas ja nii edesi. Ku Elioni digiteleviisioon mass mullõ 495 kruuni kuun, sõs tuu, midã ma esi ummi silmiga kãe, om jo kah pilt, midã ma nãc ja mis mu uma olõ-i. 250 kruuni kuun ja sõs vahi pallo tahat! A 250 kruuni kuun tege eelarvõmulkõ üte kuu seen rahvaarvu pããlt 335 150 000 kruuni.

Ku süüt, lasõt takast gaasi kah. Ilman om kokko inãmb ku kuus miljardit inemist ja nã omma osoonikihõ õkva üldã mulkligus peeretãnu. Tulõ heitegaasimass pääle panda! Kiã kõrralikku süüki süü, mass 50 kruuni kuun, a kiã nãütõses hrunesuppi larp, tuu mass 150. Paras! ãr sitku sõs nigu maastur! Jãlki eelarvõt nigu mürrin!

Ütte massu võinu tegeliguult riik kah umilõ alambilõ vasta massa. Tuud nimetãsi ma nustumismassus. Ja ku ei taha massa, ãrke sõs nuskõ kah, kurat võtas!

Liinibuss kããnd Tarto uulitsalõ, bussiaknõst paistu lajas tett Koreli oja partsõga. «Kãe, mu sugulasõ!» kiõf ütõ naanõ. Tõõnõ ollf vãega inemishimolinõ ni kússe: «Kas su priinimi om Parts vai? Kuimuudu mi majandusministri su sugulanõ om?»

«Niisama pallo ku naa tan oja pääl.» ütelf tuu naanõ, kiã viitsirgukõisi umis sugulaisis nimmas.

Kodotüüd kurõmarasuust

Liinainemise – miis ja naanõ – olli kurõmarasuun talvõs marju korjama. Kurõmarju korjaminõ om külãnd ikãv tüü. Naanõ arof: «Ei tiia, ku võtas marakombaini appi – või-olla sis saasi korvi rutõmb täüs?»

«Võit pruuvi! Kerit sambõlõ kombaini seen rulli, kurõmarju korjaminõ jããs kodotüüs.» arvas miis armuliguult naasõ ettepanõgi pääle.

Osta maotussõ vanal Võromaal

hãã, ku man olnu uma mõtsatükk (piã-i palgimõts olõma)

Tel 50 93 589

Puulpããvã, 27. septembril
Sulbi külãn Sõmmõrpalo vallan Võromaal

MiHKLiLAAT

• Müügõn esitettü ja -kasvatõdu kraam • Õksjon
• Vanakraamiturg • Õnnõluus • Tegemise lãtsilõ

Alostus kell 10. Laatu juht LLJA GOLUMB

Teedüs ja kirjapandminõ
tel 5620 8739, reetkaar@gmail.com

Latsilõ

Vastussõq saatkõq
Tartu 48, Võro liin
65609 Uma Leht vai
info@umaleht.ee.

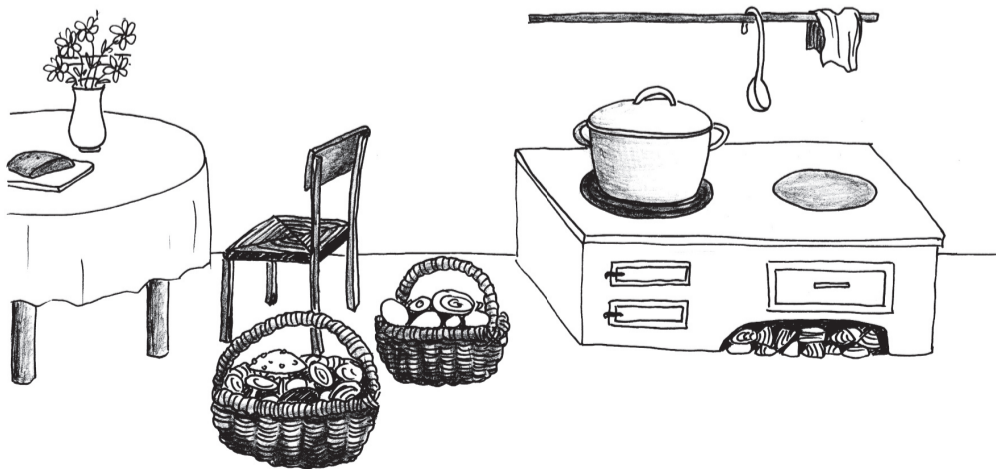
Manoq kirotagõq uma nimi, vannus, aadrõs ja televõnoninumõr. Vastajidõ vaihõl loositas vãllã võrokeelitsit latsiraamatit vai kasette ja Uma Lehe klepse.

Minevãkõrdsõ latsiülesandõ vastussõs tulliq: HãÕTãMã 'hãvitama' ja KAIBMA 'kaevama'.

Avvuhinna saa **Parmeni Kristel (11)** Meremãelt.

Seokõrdsõ ülesandõ vastus saadaq ãrõq ildampa 2. rchekuu pããvãs!

Sulgõ seen om kats sõnna, tõnõ noist om õigõ ja tõnõ võlss. Võlss sõna tõmbaq maaha! (Küügõn / Kõõgõn). (Pectre, Piitre) ja Liis kãvõq (seenen, siinen). Suur (seenekorv, siinekorv) sais noq (tooli, tuuli) kõrval (küügi, kõõgi) põrmaðu pääl. Nã korssiõq (seeni, siini) (suu, soo) (veerest, viirest). Korvi (seen, siin) ollf ka ütõ (kãrblãsesiin, kãrblãseseen). «(Tuud, Tood) või eiõq sãvvãq.» (kiild, keeld) imã. Tõsõõq (seeneõq, siineõq) tetti purki. Veitü ao perãst hõigaõs vanaimã: «Tulkõ (süümã, söömã)!» (Sõõgis, Süügõs) ollf (siinesoost, seenesuust) kardõhkaga.

Joonist LOIGU ANU

Kaeq egã kolmapããvã vahtsit Jussi-multikit: www.lastekas.ee → Jussi multikad → multikaq võro keelen!